

Ankara'nın Farklı Sosyo - Ekonomik Semtlerindeki Ailelerin Ev Teknolojisi İle Besin İşleme Durumu

Doç. Dr. Gülgün ERSOY

Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü — ANKARA

GİRİŞ :

Ülkemizde geleneksel olarak, özellikle kırsal kesimde yaşayan ve kırdan kente göç eden aileler tarafından ev teknolojisi ile çeşitli besinler üretilmektedir. Son yıllarda kentlerde yaşayan ailelerde de bu besinlerin üretim ve tüketiminde giderek bir artış görülmektedir.

Meyve ve sebzenin yeterli miktarda yetiştirildiği ülkemizde bu yiyeceklerin bol ve ucuz oldukları zamanlarda çeşitli yöntemlerle saklanarak kış mevsiminde pahalı oldukları zamanlarda kullanılması ile hazır yiyecek satın almaya ödenen miktar azalmaktadır. Böylece aileye ekonomik yönden katkı sağlanmış olmaktadır (1, 2). Ayrıca ev teknolojisi ile besin üretimi her aile kendisi yaptığı için, hazır olarak satın alınanlardan daha kaliteli, güvenilir olması ve evde hazır olarak bulunması ve ailenin yemek hazırlamak için zaman kaybını önlemesi yönünden de aile beslenmesine olumlu katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle ev teknolojisi ile üretilen besin değeri yüksek, lezzetli, ekonomik, güvenilir hazır besinlerin üretim ve kullanımının önemi

büyükür. Bu çalışma, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin ev teknolojisi ile besin işleme durumunu saptamak amacıyla planlanmıştır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ ve ARAÇLARI :

Araştırma, Ankara ilinin sosyo-ekonomik koşullar yönünden düşük orta ve yüksek olmak üzere gruplandırılan semtlerinde yaşayan toplam 300 aile üzerinde Ağustos-Eylül 1989 tarihleri arasında yapılmıştır. Örnekler Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından sosyo-ekonomik düzeye göre gruplandırılan semtler arasından seçilmiştir. Her sosyo-ekonomik düzeyden 100'er aile rastgele seçilerek araştırma yürütülmüştür. Ailenin beslenmesi büyük ölçüde ev kadınının sorumluluğunda olduğu için araştırma ev kadınları ile görüşülerek soruşturma yöntemi ile yapılmıştır. Veriler khikare testi ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA :

Araştırma kapsamına giren ailelere ait bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 : Ailelere Ait Bilgiler.

Ailenin Sosyo Ekonomik Düzeyi	Ev Kadınının Yaşı (yıl) ortalama Sx	Gelir Durumu (TL) ortalama Sx	Ailedeki Birey Sayısı ortalama Sx
Düşük	38,12 ± 0,99	482.220 ± 25560,38	5,2 ± 0,16
Orta	39,64 ± 1,06	656.039 ± 47059,70	4,4 ± 0,13
Yüksek	43,32 ± 1,13	1.738.000 ± 201841,42	3,8 ± 0,10

Tablo'da görüldüğü gibi ev kadınlarının yaş ortalamaları düşük orta, yüksek sosyo ekonomik düzeye göre 38,12; 39,64; 43,32 yıl olarak saptanmıştır. Ailelerin aylık ortalama gelir durumları sırasıyla 482.222; 656.039; 1.738.000 TL.; ailedeki ortalama birey sayısı ise 5,2; 4,4; 3,8 kişi bulunmuştur.

Yüksek sosyo ekonomik düzeye sahip ailelerin gelir düzeylerinin düşük ve orta sosyo

ekonomik düzeydeki ailelere oranla önemli ölçüde yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'de gelirin aileler ve bireyler arasındaki dağılımının dengesiz olduğu bilinmektedir. Bu dengesiz dağılım bölgeler ile yerleşim yerleri arasında da önemli farklılıklar doğmasına neden olmaktadır (3). Ailedeki birey sayısı arttıkça birey başına düşen gelir daha da azalmaktadır. Böylece kalabalık ailelerde besin sağlanması güçleşmektedir (4).

Tablo 2. Ev Kadınlarının Öğrenim Durumları (%).

Öğrenim Durumları	Sosyo Ekonomik Düzey		
	Düşük	Orta	Yüksek
	%	%	%
Okur yazar değil	46,0	16,0	—
İlköğrenim	54,0	73,0	36,0
Orta öğrenim	—	7,0	36,0
Yüksek öğrenim	—	4,0	26,0
Toplam	100,0	100,0	100,0

Tablo'da görüldüğü gibi yüksek sosyo ekonomik düzeydeki ev kadınlarının % 38,1'i orta, % 26,0'sı yüksek öğrenim görüşlerdir. Orta sosyo ekonomik düzeydeki kadınların % 73,0'ü ilkokulu bitirmiş, düşük sosyo ekonomik düzeydekilerin ise % 46,0'sı okur yazar değil, % 54,0'ü ilkokulu bitirmiştir.

Araştırma kapsamına giren sosyo ekonomik düzeyi düşük olan ailelerdeki ev kadınlarının % 98,0'inin, orta olanların % 95,0'inin, yüksek olanların % 86,0'sinin yazdan kış için besin hazırladıkları saptanmıştır. Özellikle yüksek sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin çoğu bir veya iki besini evde hazırladıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle ev teknolojisi ile besin işleme oranları düşük ve orta sosyo ekonomik düzeydeki ailelere yakın bulunmuştur. Ev teknolojisi ile hazırlanan bu besinler ve aileler tarafından yapılmayanların sağladıkları kaynaklara göre dağılımları Tablo 3'de verilmiştir.

Düşük orta ve yüksek sosyo ekonomik düzeydeki aileler tarafından ev teknolojisi ile üretilen besinlerin başında turşu, reçel ve kurutma gelmektedir. Düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde bu besinleri sırasıyla konserve, erişte, salça, tarhana, orta ve yüksek düzeydeki ailelerde ise tarhana, erişte, salça ve konserve izlemektedir.

Tablodaki görüldüğü gibi konserve, reçel, salça, turşu, tarhana, erişte gibi ev teknolojisi ile üretilen besinleri kendisi yapanların oranı düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde orta ve yüksek düzeydeki ailelere oranla daha yüksek, satın alma oranı ise yüksek sosyo ekono-

mik düzeydeki ailelerde orta ve düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelere göre daha yüksek bulunmuştur. Aradaki farklar istatistikî yönden önemlidir. ($P < 0,05$) Sadece kurutmayı kendisi yapan ve satın alanların oranı her üç sosyo ekonomik düzeydede farklı bulunmamıştır ($P > 0,05$). Evde yiyecek saklama yöntemi uygulayanların daha az sıklıkla bu ürünleri satın aldıkları bilinmektedir (5).

Düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin % 32'si salça orta sosyo ekonomik düzeydekilerin % 57,0'si salça, % 43,0'ü konserve, yüksek sosyo ekonomik düzeydekilerin ise % 82,0'si salça, % 52,0'si konserve, % 32,0'si turşu, % 27,0'si erişte, % 20,0'si reçeli satın aldıklarını belirtmişlerdir. Orta ve yüksek sosyo ekonomik düzeydeki ailelere, köyden ve kendi ailelerinden gelen besinlerin başında tarhana ve erişte gelmektedir. Tüketilmediği için ev teknolojisi ile yapılmayan besinlerin başında ise düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde erişte, tarhana ve konserve, orta düzeyde erişte, konserve, kurutma, yüksek düzeyde; kurutma, erişte, konserve gelmektedir.

Ateş ve arkadaşları (6), düşük, orta ve yüksek sosyo ekonomik düzeydeki semtlerde yaşayan ev kadınlarının sırasıyla % 83,3; % 81,7; % 87,5'inin kış için besin hazırladıklarını saptamıştır. Kış için en sıklıkla hazırlanan besinlerin turşu, reçel, tarhana ve sebze kurutma olduğunu belirtmişlerdir. Yapıcı (7), ise kırdan kente göç etmiş aileler üzerinde yaptığı çalışmada, ailelerin köyde iken ve kentte en yaygın biçimde uyguladıkları yiyecek saklama yöntemlerinin turşu, sebze, meyve kurutma, tarhana ve erişte olduğunu reçelin ise; köyde uygulama oranının çok düşük iken kente göç ettikten sonra yükseldiğini bulmuştur.

Ev teknolojisi ile sıklıkla üretilen besinler dışında ailelerin ürettikleri diğer besinlerin dağılımı Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablodaki görüldüğü gibi her sosyo ekonomik düzeyde bu besinler az sayıda aile tarafından yapılmaktadır. Düşük sosyo ekonomik düzeydeki aileler, pahalı olduğu, diğer aileler ise vakit yetersizliği ve satın alabildikleri için yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3. Ev Teknolojisi ile Yapılan Besinler ve Yapılmayanların Sağlandıkları Kaynaklara Göre Dağılımları (%)

Yapılan Besinler	Sağlandığı Kaynak												Khi Kare Değerleri **	
	Kendisi Yapar			Satın Alır			Ailesi veya köyden gelir			Tüketmez				
	D	O	Y	D	O	Y	D	O	Y	D	O	Y		
Konserve	77,0	35,0	19,0	8,0	43,0	52,0	—	5,0	1,0	15,0	17,0	28,0	69,820	P < 0,05
Reçel	91,0	78,0	75,0	4,0	11,0	20,0	—	7,0	5,0	5,0	4,0	—	12,285	P < 0,05
Sağça	64,0	36,0	11,0	32,0	57,0	82,0	1,0	6,0	5,0	3,0	1,0	2,0	59,542	P < 0,05
Turşu	96,0	83,0	58,0	1,0	6,0	32,0	1,0	6,0	8,0	2,0	5,0	2,0	51,771	P < 0,05
Kurutma	89,0	76,0	49,0	—	1,0	2,0	—	7,0	1,0	11,0	16,0	48,0	**	P < 0,05
Tarhana	63,0	57,0	39,0	—	12,0	19,0	13,0	24,0	22,0	24,0	7,0	20,0	23,826	P < 0,05
Erişte	69,0	40,0	23,0	—	5,0	27,0	—	15,0	15,0	31,0	40,0	35,0	52,061	P < 0,05

D = Düşük sosyo ekonomik düzey

O = Orta sosyo ekonomik düzey

Y = Yüksek sosyo ekonomik düzey.

* x² değerleri üç sosyo ekonomik düzeydeki ailelerden kendisi yapan ve satın alanlar arasındaki farklılıklardan elde edilmiştir.

** Bu gruba ilişkin karşılaştırmalar, denek sayılarının az olması nedeniyle Fisher'in kesin khi - kare testi ile yapılmış ve önemsiz bulunmuştur.

Tablo 4. Ev Teknolojisi İle Üretilen Diğer Besinler (%)

Besinler	Sosyo Ekonomik Düzey		
	Düşük	Orta	Yüksek
Et kayurma, kurutma	9,0	12,0	12,0
Balık tuzlama	4,0	—	5,0
Pastırma - sucuk	—	1,0	1,0
Peynir	3,0	1,0	3,0
Çökelek	3,0	9,0	10,0
Pekmez	1,0	2,0	1,0
Pestil	—	1,0	1,0
Yağ	—	—	2,0

Ev kadınlarının - ev teknolojisi ile besin işleme ve öğrendikleri kaynaklara göre dağılımları Tablo 5 ve 6'da verilmiştir.

Düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin büyük çoğunluğu (% 74,5) ucuz olması, orta düzeydekilerin % 61,1 i ucuz, % 37,9 u daha kaliteli olması, yüksek düzeydekilerin ise % 61,6 sı daha temiz olması % 56,9 u daha ucuz, % 55,8 i ise daha kaliteli olması yönünden bu uygulamaları yaptıklarını belirtmişlerdir.

Daha ucuza sağlanması nedeniyle ev teknolojisi ile besin işleyen aile oranı düşük sosyo ekonomik düzeyde, orta ve yüksek düzeye oranla daha yüksek bulunmuştur. Arada-

Tablo 5. Ev Kadınlarının Ev Teknolojisi İle Besin İşleme Nedenleri

Besin İşleme Nedenleri	Sosyo Ekonomik Düzey					
	Düşük (n = 98)		Orta (n = 95)		Yüksek (n = 86)	
	S	%	S	%	S	%
Daha kaliteli olması	27	27,6	36	37,9	48	55,8
Daha ucuz olması	73	74,5	58	61,1	49	56,9
Daha temiz olması	26	26,5	33	34,7	53	61,6
Ailenin alışkanlığı olması	19	19,4	28	29,5	32	37,2
Evde hazır yiyecek bulunması	22	22,4	35	36,8	24	27,9

Tablo 6. Ev Kadınlarının Ev Teknolojisi İle Besin İşlemeyi Öğrendikleri Kaynaklar

Öğrenilen Kaynak	Sosyo Ekonomik Düzey					
	Düşük (n = 98)		Orta (n = 95)		Yüksek (n = 86)	
	S	%	S	%	S	%
Komşulardan	45	45,9	26	27,4	18	20,9
Radyo - Televizyondan	10	10,2	5	5,3	17	19,8
Ev ekonomistlerinden	2	2,0	3	3,2	10	11,6
Ailemden	74	75,5	79	83,2	72	83,7
Kendi tecrübelerimden	12	12,2	13	13,7	21	24,4

ki fark istatistikî yönden önemlidir ($P < 0,05$). Bu bulgu Yapıcı'nın bulgularıyla benzerdir (7). Yapılan bir çalışmada kentlerdeki aileler bu yiyecekleri evde yapmalarının temel nedenininin, iş, zaman ve para tasarrufu, köy aileleri ise evde hazır yiyecek bulunmasını sağladığını belirtmişlerdir (8).

Yapılan bir başka çalışmada, özellikle kalabalık ve dar gelirli ailelerin ev teknolojisi ile besin ürettikleri ve bu ailelerin yiyecek için

daha az harcama yaptıkları belirlenmiştir. Ev içi besin üretiminin mevcut kaynaklar, aile bireylerinin eğitim ve alışkanlıklarına bağlı olduğunu da saptamışlardır (9).

Ev üretimi, aile bireyleri için ve aile bireyleri tarafından pazar malları veya ödeme yapılan hizmetlerin yerine konulabilen ücretsiz faaliyetlerden ibarettir. Ayrıca ev üretiminin ekonomik refahı arttıracak direkt bir gelir oluşturduğu unutulmamalıdır (10). Bu çalışma-

da özellikle düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin % 51,0'ünün buzdolabı, evde akarsu, mutfak, fırın, ocak gibi besin hazırlama olanaklarına sahip olmasına rağmen aile bütçesinde tasarruf sağlamak amacıyla bu uygulamaları yaptıkları belirlenmiştir.

Her üç sosyo ekonomik düzeydeki ev kadınlarının büyük çoğunluğu ev teknolojisi ile besin işleme yöntemlerini ailelerinden öğrendiklerini, bunu sırasıyla komşular ve kendi tecrübelerinin izlediğini belirtmişlerdir. Bu sonuç, ev teknolojisi ile besin işlemede kişilerin aileleri ve birbirlerinden etkilendiğini ve bu uygulamaların geleneksel olarak önemini vurgulamaktadır.

SONUÇ

Ankaran'ın farklı sosyo-ekonomik semtlerinde yaşayan ailelerin ev teknolojisi ile besin işleme uygulamaları incelenmiştir.

Araştırma sonuçları; düşük, orta ve yüksek sosyo ekonomik düzeydeki aileler tarafından ev teknolojisi ile üretilen besinlerin başında turşu, reçel ve kurutma geldiğini göstermektedir. Konserve, reçel, salça, turşu, tarhana, erişte gibi ev teknolojisi ile üretilen besinleri evde kendisi yapanların oranı düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde en yüksek, satın alanların oranı ise yüksek sosyo ekonomik düzeyde en yüksek bulunmuştur. Sadece kurutmayı kendisi yapan ve satın alan aile-

lerin oranı her üç düzeyde benzer bulunmuştur. Her üç sosyo ekonomik düzeyde de çok az sayıda aile tarafından et kavurma, kurutma, balık tuzlama, peynir, çökelek yapılmaktadır.

Düşük ve orta sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin büyük çoğunluğu ucuz olması, yüksek sosyo ekonomik düzeydekilerin çoğu ise daha temiz olması nedeniyle ev teknolojisi ile besin işlediklerini belirtmişlerdir. Her üç düzeydeki ailelerde kadınların büyük çoğunluğu bu uygulamaları kendi ailelerinden öğrendiklerini söylemişlerdir. Bu sonuç ev teknolojisi ile besin üretiminin aileden gelen bir alışkanlık olduğunu ve geleneksel olarak önemini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, ailelerin tüketim ve harcamalarını etkileyen etmenlerden olan ve ev içi üretiminin yapılması ile mevcut kaynaklar daha ekonomik kullanılabildiğinden aileler daha doyurucu bir yaşam düzeyine ulaştırılabilir. Bu nedenle aileler bu uygulamaları yapmak için yayın araçları, halk eğitim merkezleri ve ev ekonomistleri tarafından teşvik edilmeli ve doğru yöntemleri öğretmek için eğitilmelidir.

ÖZET

Ankaran'ın farklı sosyo ekonomik semtlerinde yaşayan ailelerin ev teknolojisi ile besin işleme uygulamaları ve nedenleri incelenmiş, sonuçlar istatistikî olarak değerlendirilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Köklübağ, K. : Ev konserveciliği, Türkiye Ziraatçiler Cemiyeti Yayınları, No 9, Güven Matbaası, Ankara, 1970.
2. Aksoylar, H. : Ev Konserveciliği, Tarım Bakanlığı Yayınları, D-119, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1968.
3. Çavdar, T. : Türkiye'de Ekonomik Gelişme, Gelir ve Beslenme, Türkiye Ulusal Gıda ve Beslenme Planlama Semineri Bildiri ve Raporları, Ankara, 1978.
4. Baysal, A. : Beslenme, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A-13, Ankara, 1983.
5. Lamkin, G., Hielscher, M.C., Janes, H.B. : Food Purchasing Practices of Young Families, Journal of Home Economics, 62: 598, 1970.
6. Ateş, M., Ballar, E., Pekcan, G. : Sosyo Ekonomik Yönden Farklı Semtlerde Yaşayan Ev Kadınlarının Besin Hazırlama, Pişirme ve Saklama Yöntemlerinin Saptanması, Beslenme ve Diyet Dergisi, 15: 71, 1986.
7. Yapıcı, A. : Kırdan Kente Göç Etmiş Olan Ailelerin Yiyecek Saklama Uygulamalarındaki Değişimin Aile Ekonomisi Açısından İncelenmesi, H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara, 1980.
8. Tinklin, G., Fogg, N., Wakefield, L. : Convenience Foods: Factors Affecting Their Use Where Household Diets Are Poor, Journal Of Home Economics, 64: 26, 1972.
9. Volker, C.B., Winter, M., Beutler, I.F. : Household Production Of Food: Expenditures, Norms, And Satisfaction, Home Economics Research Journal, 11: 267, 1983.
10. Gönen, E. : Ev Üretimi Modeli, Verimlilik Dergisi, 2: 163, 1988.